

SPORY SĘDZIOWSKIE

MACIEJ WOJCIECHOWSKI

SPORY SĘDZIOWSKIE

ZDANIA ODRĘBNE
W POLSKICH SĄDACH

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU GDAŃSKIEGO
GDAŃSK 2019

Recenzja
dr hab. Mateusz Stępień

Redakcja, skład i łamanie
Violet Design / Wioletta Kowalska

Projekt okładki i stron tytułowych
Karolina Zarychta
www.karolined.com

Publikacja dofinansowana ze środków Narodowego Centrum Nauki
przyznanych na podstawie grantu nr 2014/13/D/HS5/03399

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-7865-811-5

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel./fax 58 523 11 37, tel. 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
www.wyd.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: www.kiw.ug.edu.pl

„Mamy takie przypadki, kiedy po prostu wszyscy z rozdartym sercem podpisujemy ten wyrok. Nikt nie ma pomysłu na to, żeby inaczej ten przepis... Mogę powiedzieć, że to jest niesprawiedliwe, ale nie spotkałam się, żeby ktoś w takim przypadku złożył zdanie odrębne. No bo co napisze? Jesteśmy sędziami, my musimy prawo stosować w pierwszej kolejności. Jeżeli uda się pogodzić te dwie wartości, czyli szacunek dla prawa czy praworządność w ogóle i poczucie, wewnętrzne poczucie sprawiedliwości, no to jest super sprawa”. [sędzia WSA]

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	13
WPROWADZENIE	15
1. Cel badań, założenia badawcze, przyjęte metody i techniki badawcze	18
1.1. Zdanie odrębne jako przejaw nonkonformizmu	18
1.2. Zdanie odrębne jako przejaw sędziowskiego sporu	23
1.3. Proces podejmowania kolegialnej decyzji stosowania prawa oraz decyzji indywidualnej (<i>votum separatum</i>) oraz ich uzasadnienie jako przedmioty badania	25
1.3.1. Powody niezgody w ramach składu orzekającego a powody złożenia zdania odrębnego	25
1.3.2. Uzasadnienia jako przedmiot badania i struktura pracy	28
1.4. Zakres badania	41
2. Rys historyczny i prawoporównawczy	42
3. Podstawy prawne zgłaszania zdań odrębnych w polskim porządku prawnym	52
4. Dotychczasowe ustalenia polskiej nauki prawa na temat zdań odrębnych	57
ROZDZIAŁ I	
POMIĘDZY PODMIOTEM A STRUKTURĄ	
– INSTYTUCJA <i>VOTUM SEPARATUM</i> W MODELU POSTAW	
ORAZ MODELU INSTYTUCJONALNYM	63
1. Legalistyczna koncepcja stosowania prawa	65
2. Amerykański realizm prawniczy jako inspiracja badań praktyki stosowania prawa	69
3. Badania ilościowe amerykańskiej praktyki sądowego stosowania prawa (<i>judicial behaviour</i>)	73
3.1. Teoria postaw (<i>attitudinal approach</i>)	76
3.1.1. Krytyka i ograniczenia teorii postaw	81

3.1.2. Model postaw w badaniach zdań odrębnych w sądach amerykańskich	83
3.2. Czynniki instytucjonalne jako wyjaśnienie decyzji o zgłoszeniu zdania odrębnego	86
3.2.1. „Obciążenie” pracą sędziego	87
3.2.2. Wielkość danego sądu (składu)	88
3.2.3. Struktura wymiaru sprawiedliwości	90
3.2.4. Kompetencje i faktyczny sposób ich wykonywania przez przewodniczących lub prezesów sądów	90
4. Komentarz do badań zdań odrębnych prowadzonych w nurcie ilościowym	92

ROZDZIAŁ II

SYTUACJA ZŁOŻENIA ZDANIA ODREBNEGO	97
1. Okoliczności, uwarunkowania, motywacje oraz strategie złożenia zdania odrębnego jako uzyskane kategorie badawcze	102
1.1. Rola sędziego sprawozdawcy	104
1.1.1. Sędzia sprawozdawca w sądzie administracyjnym	106
1.1.2. Znajomość akt sprawy przez sprawozdawcę a wiedza o sprawie sędziów bocznych	110
1.2. Narady w sądzie administracyjnym jako czynnik generujący refleksyjność komunikacyjną	114
1.3. Sędzia sprawozdawca jako autor zdań odrębnych w aspekcie ilościowym	116
2. Czynniki warunkujące podjęcie decyzji o <i>votum separatum</i>	118
2.1. Pewność	119
2.2. Koszty związane z podjęciem decyzji o <i>votum separatum</i>	120
2.2.1. Nakład pracy	121
2.2.2. Emocjonalne koszty kolegalności	123
2.3. Odwaga cywilna	137
3. Motywacje złożenia zdania odrębnego w sądach administracyjnych	141
3.1. Interes jednostki jako motywacja złożenia zdania odrębnego	143
3.2. Zachowanie zawodowej integralności	145
3.2.1. „Kultura sądenia”	145
3.2.2. Sędziowskie sumienie	146
3.3. Jednomysłność składu jako struktura normatywna sędziego	153
3.4. Zdanie odrębne jako sygnalizacja problemu prawnego	155
3.5. Zdanie odrębne jako przejaw kooperacji składu orzekającego ...	157
4. Sędziowskie strategie związane z <i>votum separatum</i>	158
4.1. Strategia nieskładania <i>votum separatum</i> w sytuacji rozbieżności orzecznictwa	160
4.2. Strategia „swoj pogląd już wyraziłem”	161
4.3. Strategia konsekwentnego sprzeciwu	161

4.4. Strategia „gospodarowania” – zdanie odrębne jako ostateczność	162
5. Okoliczności składania zdań odrębnych w Trybunale Konstytucyjnym	163
5.1. „Poszerzona kolegalność” Trybunału	168
5.2. Rola prezesów sądów (administracyjnych) oraz prezesa Trybunału	173
5.3. Obowiązek przedstawienia motywów zdania odrębnego	177
6. Zdania odrębne w świetle badań ankietowych	179
6.1. Pożyteczność instytucji zdania odrębnego	181
6.2. Powody niezgłaszania zdania odrębnego	183
6.3. Postrzeganie aktu <i>votum separatum</i> z perspektywy obserwatora	185
6.4. Wartościowanie przejawów niejednorodności	187
6.5. Stosunek do praktyk wewnątrzorganizacyjnych	188

ROZDZIAŁ III

ZDANIA ODREBNE W TRYBUNALE KONSTYTUCYJNYM	191
1. Trybunał Konstytucyjny w latach 1985–1989 – prezesura Alfonsa Klafkowskiego	194
2. Zdania odrębne w Trybunale Konstytucyjnym w okresie prezesury Mieczysława Tyczki (1 grudnia 1989 r. – 19 listopada 1993 r.)	197
3. Zdania odrębne w orzecznictwie Trybunału w latach 1994–1997 (prezesura Andrzeja Zolla – 19 listopada 1993 r. – 1 grudnia 1997 r.)	202
4. Zdania odrębne w Trybunale w okresie prezesury Marka Safjana (6 stycznia 1998 r. – 5 listopada 2006 r.)	208
5. Zdania odrębne w Trybunale w okresie prezesury Jerzego Stępnia (6 listopada 2006 r. – 25 czerwca 2008 r.)	211
6. Zdania odrębne w Trybunale w okresie prezesury Bohdana Zdziennickiego (26 czerwca 2008 r. – 2 grudnia 2010 r.)	212
7. Zdania odrębne w Trybunale w okresie prezesury Andrzeja Rzeplińskiego (3 grudnia 2010 r. – 31 grudnia 2016 r.)	216
8. Wielkie spory w Trybunale	221
8.1. Spory wokół problematyki przerywania ciąży	222
8.2. Spory sędziowskie w sprawach dotyczących relacji państwo – Kościół	230
8.3. Spory o przeszłość społeczną, czyli problem ogródków działkowych	243
8.4. Spory o przeszłość polityczną, czyli problem lustracji	254
8.4.1. Zdania odrębne do trybunałskich rozstrzygnięć o niezgodności w sprawach lustracji	263
8.4.2. Zdania odrębne do postanowień o umorzeniu postępowania w sprawie przepisów lustracyjnych	269

8.4.3. Wyrok w sprawie K 2/07	270
8.4.4. Zgoda w niezgodzie na stwierdzenia o konstytucyjności w sprawie K 2/07	273
8.4.5. Umiarkowana wzajemna zgoda sędziów kwestionujących punkty sentencji orzeczenia K 2/07	274
8.5. Spór o zaufanie, czyli relacje między władzą wykonawczą a sądowniczą	281
9. Zdania odrębne w Trybunale Konstytucyjnym	
– wymiar statystyczny	293
9.1. Przyjęte zmienne	295
9.2. Wyniki	298
9.2.1. Staż sędziego TK	298
9.2.2. Pełnienie funkcji sędziego sprawozdawcy przez autora <i>votum separatum</i>	299
9.2.3. Uprzednie doświadczenie sędziowskie	300
9.2.4. Zdania odrębne a rodzaje rozstrzygnięć Trybunału	301
9.2.5. Schematy sytuacji spornych	307
9.2.6. Miara ideowych podziałów w Trybunale	309
 ROZDZIAŁ IV	
SPORY SĄDZIOWSKIE W SĄDACH ADMINISTRACYJNYCH	315
1. Spory sędziowskie w sprawach podatkowych w orzecznictwie WSA	315
1.1. Spory o fakty sprawy	316
1.2. Spory o prawną kwalifikację („ocenę”) faktów	319
1.3. Spory interpretacyjne	325
1.4. Spory interpretacyjne z drugorzędną rolą wykładni językowej	333
2. Zgodność kierunku zdań odrębnych złożonych przez sędziów WSA z kierunkiem orzeczeń NSA	335
2.1. Ilościowe dane dotyczące zgodności kierunku <i>votum separatum</i> w WSA z orzeczeniem NSA	343
2.2. Zgodność kierunku zdania odrębnego do wyroku WSA i orzeczenia NSA a spójność argumentacyjna	344
3. Ilościowy wymiar praktyki zgłaszania zdań odrębnych w sądach administracyjnych	346
3.1. Rozkład rodzajów rozstrzygnięć WSA w zbiorze orzeczeń kwestionowanych zdaniem odrębnym	349
3.2. Rozstrzygnięcia kontrolne NSA wobec orzeczeń, do których złożono zdanie odrębne	353
3.3. Wiek sędziów składających zdanie odrębne	354
3.4. Staż sędziów sądów administracyjnych składających zdanie odrębne	356
3.5. Poprzednie zatrudnienie sędziów WSA składających zdanie odrębne	358

4. Opozycje interpretacyjne w wybranych uchwałach Naczelnego Sądu Administracyjnego	359
4.1. Wykładnia w sensie pragmatycznym a obecność wartości	362
4.2. Spory o dyrektywy preferencji	364
4.3. Dwubiegunowe opozycje interpretacyjne między interesem jednostki a publicznym	366
4.4. Zestawienie uchwał NSA z dwubiegunowymi opozycjami interpretacyjnymi	373
4.5. Jednobiegunowe opozycje interpretacyjne	378
4.6. Opozycje interpretacyjne w uchwałach NSA z wykorzystaniem tych samych metod wykładni	380
4.6.1. Spory z wykorzystaniem wykładni językowej	381
4.6.2. Spory z wykorzystaniem wykładni systemowej	389
4.6.3. Opozycje interpretacyjne w ramach wykładni celowościowej i funkcjonalnej	391
 ROZDZIAŁ V	
ELEMENTY SYTUACJI SPORNEJ	403
1. Rozpoznanie sytuacji sporu	408
2. Podmioty sporu	410
3. Przedmiot sporu	414
3.1. Przedmiot sporu jako przedmiot poznania	418
3.2. Przedmiot sporu jako rezultat sformalizowania interakcji	419
3.3. Aksjologiczna interpretacja przedmiotu sporu	421
3.4. Poznawczy sceptycyzm względem przedmiotu sporu jako rezultat odmiennych definicji sytuacji	423
4. Negacja jako czynnik konstytutywny sytuacji spornej	424
4.1. Pragmatyczne ujęcie negacji	426
4.2. <i>Votum separatum</i> jako akt negacji	429
5. Spory werbalne i rzeczowe	432
6. Pojęcia interpretacyjne w ujęciu R. Dworkina	438
7. Koncepcja różnicy zdań jako metalingwistycznych negocjacji	440
 ZAKOŃCZENIE	445
 SPIS LITERATURY	455
 SPIS PRZYTACZANYCH W PRACY ZDAŃ ODRĘBNYCH	475
 SPIS TABEL I WYKRESÓW	481